

MANEL COMAS I FONT (1800-1884).
Breus notes biogràfiques d'un comerciant mataroní
que féu les amèriques

ELS COMAS

Els Comas eren una família de tradició marinera, de Mataró. El primer documentat fou el pescador Gaspar Comas, casat a finals del segle XVII amb Margarida Velada. El seu fill Gaspar, pescador, havia casat el 1706 amb Anna Gual, filla de Josep Gual, pagès de Sant Martí de Mata. Prova de l'arrelament de l'ofici de pescador en la nissaga, el trobem en el testament de l'esmentat Gaspar, fet el 1756,¹ on llega a «quiscun de Joseph Comas, Desideri Comas y Gaspar Comas pescadors de Mataró, fills meus» i «per quant tinch competentment dotada y encaminada a Anna Esquerra y Comas, muller de Salvador Esquerra, mariner de Mataró» i, finalment, «tots los empero altres bens meus,... deix, atorch y concedesch y hereu meu universal fas e instituesch a Pau Comas, pescador de Mataró, fill meu». Com veiem, els quatre fills seguien l'ofici patern i la filla estava casada amb un mariner.

El seu fill Josep, també pescador, es casaria el 1740 amb Teresa Jaume, filla del mariner de Mataró Josep Jaume. Sembla ser que Josep seria el primer de la nissaga que va aconseguir l'ascens social, ja que a mitjan segle XVIII consta com a comerciant. El seu fill Gaspar ja no va ser mai pescador, ja que quan es casà el 1784 amb Teresa Font, filla del patró mariner Joan Pau Font, s'esmenta com a [perper]. Manel Comas i Font nasqué el 1800 en el domicili familiar situat a la Riera. Era el cinquè de set germans.

L'AVENTURA AMERICANA²

Ja de ben jove, cap al 1820, va marxar, com tants d'altres, a buscar fortuna a Amèrica i s'establí a l'Havana, on sembla que va estar fins que, el 1843, tornà a Mataró. Mercès a un copiador de cartes del propi Manel Comas, hem pogut resseguir una mica quina mena de comerç feia, amb quines ciutats i altres curiositats.³ Aquest copiador comença el setembre de 1828, estant instal·lat a l'Havana. En el període inicial escriu cartes, sobretot als seus socis, proveïdors i clients de Matanzas (Cuba) i de Nova Orleans (EEUU), on els demana que li enviïn una sèrie de productes que escassegen a l'Havana i que es poden vendre a bon preu, com ara ceba, arròs, mantega, porro, espelmes, sidra, cervesa, cigrons

Manel Comas i Font.

de Santander i de Cadis, oli, vi «catalan, no de Cádiz», formatge rodó de Flandes, lleties, carn de porc, ametlles, bacallà, pernil, patates, farina o carn de vaca de Boston. Com es veu, es tracta d'una gran varietat de productes que demandava segons el moment del mercat, ja que, com especifica diverses vegades, el primer que aconseguix fer arribar aquests productes és qui els podrà vendre al millor preu.

En les seves cartes també dóna consells, com a Juan del Finacé, de Nova Orleans, quan el 1839 li diu que «es preciso decir a usted que su buque se halla poco acreditado para pasajeros porque se quejan del mal trato; lo qual ha perjudicado mucho porque habrá otros varios y se han detenido por esta nota; si hace hacer estos viages, seria bueno gastarse alguna friolera mas en el rancho y dejarlos contentos...».

En una carta adreçada a Josep Antoni Pesant, nebot seu, resident a l'Havana, quan Manel Comas ja estava instal·lat a Mataró el juliol del 1843, ens parla de la seva manera d'entendre fer «les amèriques»:

«Si yo hubiese pensado de este modo y que hubiese gastado tanto como ganaba, así es que 8 años habia que estaba en ese país y aun no sabia lo que hera una casaca de paño habiendo usado ya aquí, pues los días de fiesta hera sino corrientes y las comedias me las miraba de fuera el teatro. No te se ba el tiempo que lo veras todo, ahora es la edad propia de trabajar y economizar, mira que ahora trabajas por si despues de su tiempo viene otro, si las cosas siguen bien y de no haber novedad en el país de ningun trastorno tu en esa casa podràs hazer tu suerte...

Que el joben que pasa en ese país a trabajar para ber si logra una mediana suerte el principal objeto es la rigurosa y santa economia y pasar, te vuelvo a repetir, por algunas pibaciones y mayormente tu por lo que representas».

Signatura de Manel Comas del seu testament del 1884.

Casa de la Riera.

Francesc Dorda, que hi residia, el 1843: «Con respeto a lo que me dices de esas minas, quiere Dios que algun día se pronuncien con un buen filón de metal del que deseamos».

En el document *Índice general de escrituras y demás documentos pertenecientes a los bienes que posee D. Manuel Comas y Font*,⁴ es pot veure aquesta important inversió en mines i especifica que és soci de Francesc Noriega i de Miquel Biada, de Barcelona, de Justo Mª Bosque, de Múrcia, de Juan Sans, de Màlaga, de Ruiz y Olozaga, d'Almeria, de Joaquín Sánchez i Juan Berné, d'Águilas (Múrcia) i de Francesc Dorda, de Cartagena, on posseïen quatre mines, Josefina, Juanita, Joaquina i Carmen.

Detall de la façana de la casa de la Riera.

EL RETORN A MATARÓ

Manel Comas es casaria el 1845 amb Dolores Abat i Mira, natural de Xàtiva, i filla de Manuel Abat, capità del rei, natural de Castella la Vella. D'aquest matrimoni no va tenir cap fill i, ja vidu, tornaria a casar amb Narcisa Thos i Bonshoms, de Malgrat, vint-i-cinc anys més jove que ell, amb qui va tenir set fills.

Gaspar, el seu pare, va fer hereus tots els fills per indivís, i Manel va anar adquirint als seus germans els drets de la casa familiar de la Riera. El 1853 la va reedificar de nou, encarregant el projecte al conegut arquitecte Miquel Garriga i Roca.

També va invertir en mines minerals a Cartagena, tal i com esmenta en una carta al mataroní

EL MAS BOET⁵

El mas Boet fou la compra immobiliària més important que realitzà Manel Comas. Avui la masia, lamentablement, es coneix com a can Xalant, perdent el nom que ha portat durant més de vuit segles. Es troba situada a la banda sud de la ciutat de Mataró, just al damunt de la rotonda de la Laia l'Arquera. Aquest mas, que antigament es coneixia com a mas Agell, apareix documentat des del segle XIV, tot i que els Boet hi arribaren a inicis del segle XV.

Els Boet, que havien estat sempre pagesos d'Argentona, ja que fins al 1840 el pla d'en Boet pertanyia a aquella vila, s'iniciaren com a comerciants. Francesc Boet Llentiscar i Daviu es casà amb Anna M. Cabanyes i Rosselló, d'Argentona, i fou el primer de la nissaga que es dedicà més a comerciar que a fer de pagès, essent escollit també síndic d'Argentona. Continuà l'activitat emprenedora que havia iniciat el seu pare i engrandiria el mas amb la compra de més peces de terra. El seu hereu, Ignasi Boet, es casaria a Mataró amb M. Josefa Caralt Andreu, filla de l'important comerciant Josep Caralt i néta del comerciant i regidor perpetu de Mataró Joan Antoni Andreu. El 1788 Ignasi s'establiria a Mataró comprant la casa Salla i Tarau, de quatre cossos i mig, situada a la Riera cantonada amb la Muralla (on hi hagué el cèlebre Canaletas). També comprà una horta al Ravalet de Mataró. Morí sense testar el 1799, fet que provocaria la davallada dels Boet, que acabaria duent-los a la ruïna, ja que deixava, en morir, un fill i cinc filles.

El seu fill gran, Josep, aconseguí la renúncia de les seves germanes a canvi d'augmentar la seva legítima, convertint-se en l'hereu del patrimoni familiar, però el preu en legítimes que hagué de pagar fou massa alt, fet que l'obligà a anar venent-se el patrimoni familiar. Josep es casà a Mataró el 1802 amb M. Àngela Carbonell, filla de Josep Carbonell, comerciant d'aquesta ciutat. El 1815 fou diputat de comú de Mataró i el 1816 obtingué el títol de ciutadà honrat de Barcelona pels mèrits fets en la Guerra del Francès. El 1834 la Sala Primera Civil de l'Audiència del Principat dictà una sentència en què s'obligava Josep Boet a pagar els onze creditors. En total, sembla que devia la important suma de 45.096 lliures. Finalment, i per donar compliment a la sentència de 1834, el 19 de juliol de 1844 es subhastava la masia, adjudicada a Manel Comas. Josep Boet moria d'apoplexia el 1853, als setanta anys d'edat.

Manel Comas havia comprat el 1843 dues peces de terra del mas Boet, per 5.978 lliures, al mateix Josep Boet; la primera, era una vinya de set quarteres, dins la qual hi havia construïda una latrina o comuna, i la segona una altra vinya de sis quarteres. Com s'ha dit, el 1844 s'adjudicava la casa. Era una masia de cinc cossos que contenia un trull i les seves terres es componien d'una vinya de tres quarteres, una de dues, una de sis i una altra de quatre quarteres. En total, incloent la casa, formaven setze quarteres, les quals afrontaven, a sol ixent, amb Ramon Llauder, a migdia, amb els hereus de Manuel Romeu, a ponent, part amb Josep Vila i part amb Josep Batllori i, a tramuntana, amb Martí Font i part amb Manel Comas. Per aquesta venda, Manel Comas pagà 11.607 lliures.

Francesc Regàs i Franquesa.

Amb els anys va anar ampliant la finca del mas Boet, comprant terres contínues, la major part vinya. El 1851 comprà una gran finca de vint-i-una quarteres a Lluís Simon i Pereay, i el 1877 una vinya de sis quarteres, a tocar de les seves propietats del mas Boet, al seu gendre Francesc Regàs.

ELS THOS

Narcisa Thos havia nascut a Malgrat de Mar el 14 de gener de 1826, en una família de notaris.⁶ Era filla del notari de Palafolls Francesc Thos i de Vicenta Bonshoms, de Mataró, que s'havien casat en aquesta vila el 1810, quan ell escara era escrivent. Alhora, Francesc era fill de Ramon Thos, notari d'Hostalric, i de Narcisa Giron, de Malgrat. Com era comú, molts cops les

famílies es casaven amb membres del mateix gremi, ja que Narcisa era filla de Francesc Giron, notari de Malgrat. No acaba aquí la nissaga de notaris, ja que el besavi de Narcisa, Ramon Thos, era també notari d'Hostalric.

EL TESTAMENT

Manel Comas va fer el seu primer testament a l'Havana, el 23 de febrer de 1831, davant del notari Francisco Valero; en féu tres més, dos davant del notari de Mataró Joan Baptista Calvó, el 28 de febrer de 1872 i el 26 de juny de 1880 i, un altre, el 23 de maig de 1882, davant de Miquel Tuñí, també notari de Mataró. El seu últim testament davant del darrer notari el féu el 3 de desembre de 1884, essent testimonis Josep Sala i Almar, tinent d'infanteria i Joan Parera i Busquets, el propietari.⁷ Aleshores tenia 84 anys, i manifesta que «hallándome con algunos achaques por causa de mi avanzada edad».

Concepció Comas i Thos.

Nomena marmessors la seva muller, Narcisa Thos i Bonshoms, el seu fill Manel, el seu nebot polític, Terenci Thos i Codina, advocat, el seu gendre, Joan Esquerra i Vila i el seu amic, Manel Maria Pecero Enríquez, advocat i notari veí de Barcelona. L'enterrament, el deixa «a la discreción de los propios albaceas la celebración del entierro, funerales y demas píos sufragios para el eterno descanso de mi alma, queriendo no obstante que mi cadáver sea sepultado en el lugar sagrado del Cementerio de esta ciudad, en donde podrán ser enterrados los demás individuos que fallecieren de mi familia».

Declara que «de mi actual matrimonio tengo hoy día seis hijos, esto es, cuatro varones y dos hembras, llamados Manuel, Francisco de Paula, Luís, Buenaventura, Maria de las Dolores y Maria del Carmen Comas y Thos». També esmenta que a la seva difunta filla Maria de la Concepció, casada amb Francesc de Paula Regàs i Franquesa, ja li va donar la seva dot en els capítols matrimonials signats en ocasió del seu matrimoni. També que va lliurar 5.000 lliures catalanes, equivalents a 13.333 pessetes, als seus fills Maria dels Dolors i Manel, en ocasió dels seus respectius matrimonis amb Joan Esquerra Vila i Maria de les Neus Esquerra Vila. La mateixa quantitat li va donar al seu fill Francesc de Paula, a compte de la seva herència.

Nomena usufructuària la seva muller Narcisa, al mateix temps que li llega 25.000 pessetes en cas que es mantingui vídua o sense usdefruit, i 8.000 pessetes en cas que es torni a casar, demanant-li que, pel que fa als fills, els doni «todo lo necesario a la vida humana en comer, calzado y vestir, tanto sanos como enfermos y darles carrera u oficio, respecto a los varones hasta que con su trabajo puedan ganarse la subsistencia o cumplan los veinte y cinco años y en cuanto a la hembra hasta que tome estado o cobre sus derechos legitimarios, con tal de que todos trabajen en lo que puedan a utilidad de mi casa». Però és un recíproc, ja que «encargo a mis hijos que tengan el respeto debido a su madre y que sigan sus consejos». De tots els seus béns, nomena hereus per parts iguals tots els seus fills, fins i tot, les nétes M. Concepció i Mercè Regàs i Comas, que es partiren la part corresponent a la seva difunta filla Dolors, a qui es descomptarà a cada un el que ha rebut fins ara. Si algun dels seus fills morís sense descendència, que no puguin disposar de l'herència i, si n'han disposat, que torni als altres germans.

En una clàusula esmenta «que siempre y cuando cualquiera de mis hijos tuviere mal comportamiento ya faltando al respeto debido a su madre y esposa mía, ya por guardar una conducta moral y religiosa poco digna o gravemente censurable, quedará desde luego privado de la parte de herencia que le corresponda, y únicamente podrá disponer libremente de 5.000 libras». I, volent que els seus fills es posin d'acord en la repartició, «prevengo que expresamente prohibo de una manera terminante y absoluta la formación del juicio de testamentaria, así como que en cualquier diligencia de inventario, liquidación, división o alguna otra que tal vez hubiere de practicarse proveniente de lo dispuesto en este mi testamento, intervenga autoridad ni tribunal alguno, queriendo que se realice todo privada y estrajudicialmente».

EL REPARTIMENT DELS BÉNS I LA SEVA DESCENDÈNCIA

El 1903, molts anys després de la mort de Manel Comas i aprofitant, segurament, la mort de la seva muller Narcisa Thos el 22 de març de 1902, que n'era usufructuària i tenia la seva administració, es féu la divisió dels seus béns.

En l'inventari dels seus béns es pot observar la fortuna que va arribar a aconseguir: la casa d'un cós a la Riera, valorada en 22.500 pessetes; el mas Boet i totes les seves peces de terra, que eren set, valorades en 24.150 pessetes; 56.500 pessetes en obligacions de l'Estat i 56.050 pessetes en cent divuit obligacions del «camino de hierro de Tarragona a Barcelona y Francia».

En total, es va decidir de fer-ne set lots, que es van anar repartint entre els hereus, escollint per ordre d'edat; Manel va adjudicar-se la casa de la Riera, Maria Dolors es va quedar el mas Boet i Bonaventura, Lluís, Carme, Francesc de Paula i, finalment, les nêtes, Concepció i Mercè Regàs, s'adjudicaren dues peces de terra al Pla d'en Boet, a més d'una quantitat en metàl·lic.

Com ja s'ha esmentat, el matrimoni va tenir set fills:⁸

1. La filla gran, Maria Concepció (1853-1876) es casà el 1872 amb Francesc de Paula Regàs i Franquesa, amb qui va tenir tres filles: M. Mercè (1873-1948), casada el 1906 amb Romà Enrich i Susagna (1855-1916); M. Concepció (1874-1950), casada el 1892 amb Manuel Cuyàs i Sagarra (1866-1939) i M. Presentació (1875-1875).
2. Manuel (1854-1914), arquitecte, es va casar el 1880 amb Maria Neus Esquerra i Vila (1854-1945), amb qui va tenir tres fills: Concepció (†1945), casada amb Francesc Aceituno i Nadal; Manuel (†1967), casat amb Montserrat Masó i Bulbena (†1969) i Narcís (†1968), casat amb Rosa Riera.
3. Maria Dolors (1856-1936) va casar el 1878 amb Joan Esquerra i Vila (1851-1911), industrial, amb qui va tenir vuit fills: Maria Neus (1879-1918), Maria Dolors (1880-1970), Josep (1882-1951), casat el 1908 amb Maria Assumpció Tuñí i Torner (1882-1981), Manuel (1884-1885), Joan (1886-1968), casat el 1914 amb Concepció Viada i Astort (1892-1963), Maria Mercè (1892-1961), Narcís (1894-1969), casat el 1919 amb Antònia Ginesta i Cavagliani i Maria Concepció (1879-1985).
4. Francesc de Paula (1858 - ?), comerciant.
5. Lluís (1860 - Perú 1933), comerciant.
6. Bonaventura (1863-1914), comerciant, casat amb Carme Carvajo Valls († 1938), amb qui va tenir tres fills: Lluís, Josep Maria (1901-198?),

casat amb Matilde Puig i Gutiérrez (1904-198?) i Maria del Carme (1901-1982), casada amb Joan Rectoré i Rigola (1896-1955).

7. Maria del Carme (1866-1933), casada amb Joan Baptista Estradé i Simó (†1933), amb qui va tenir dues filles, Narcisa i Maria del Carme (†1953).

Enric Subià i Coll

NOTES

- 1.- Arxiu de la Corona d'Aragó, notari Salvador Torras, sig. 798 (10 de maig de 1756).
- 2.- Per a més informació sobre l'enriquiment dels catalans a Cuba i les inversions dels indians en tornar a Catalunya, vegeu MARTÍN RODRIGO ALHARILLA, *Indians a Catalunya: Capitals cubans en l'economia catalana*. Fundació Noguera (Barcelona 2007).
- 3.- Una còpia d'aquest copiador em va ser lliurada pel malaguanyat Salvador Esquerra i Tuñí.
- 4.- Una còpia d'aquest document em va ser lliurada pel malaguanyat Salvador Esquerra i Tuñí.
- 5.- ENRIC SUBIÀ I COLL, «El mas Boet», *Fulls/63 del Museu-Arxiu de Santa Maria* (Mataró 1999).
- 6.- Arxiu Parroquial de Malgrat de Mar, llibre 8 de baptismes.
- 7.- ACM, notari Miquel Tuñí, 3 de desembre de 1884.
- 8.- Aquestes dades em van ser lliurades per Francesc Enrich i Regàs (1907-2005), nét de Concepció Comas i Thos i cosí de la meua àvia Montserrat Cuyàs i Regàs (1913-1964).

COMAS i THOS

